

مسئولیت متن و شکل بدوش نویسنده مضمون میباشد، عقیده نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاين نمی باشد

۲۰۲۶ / ۰۵ / ۲۰

دوکتور محمد عثمان تره کی

نقش استبداد هدفمند در تشکل دولت ملی

استبداد هدفمند اصطلاحی است که معمولاً برای توصیف نوعی حاکمیت اقتدارگرا به کار می‌رود. درین نوع حاکمیت تمرکز قدرت نه به صورت تصادفی، بلکه با اهداف مشخص سیاسی، ایدئولوژیک، امنیتی یا اجتماعی اعمال میشود. در استبداد عادی حاکم فقط در تلاش حفظ قدرت است. در حالیکه در استبداد هدفمند حکومت مزید بر حفظ قدرت، پروژه یا هدف معینی را دنبال میکند. تدارک بستر متجانس ملی یکی ازین اهداف میتواند باشد، که از طریق سرکوب حلقات گریز از مرکزیت اداری کشور میتواند میسر باشد. درین پروسه توجه به رعایت اصول دیموکراسی، شهروندی و استفاده از حق رای مطرح نیست.

در اروپا مسیر ظهور دولت - ملت و یا حاکمیت های متمرکز ملی را سلاطین مطلقه در تقابل با کلیسا و فئودال های قدرتمند هموار کردند. ناسیونالیسم اروپا منحصبت ستون فقرات تشکيل دولت های ملی همزمان با حذف قدرت زمینداران بزرگ و رشد سرمایه داری سربلند کرد.

در اروپا ناسیونالیسم افراطی در حد متعادل تهداب تشکيل دولت - ملت باقی نماند. آن وقتی بود که فاشیسم تغییر هویت فرهنگی جامعه، حذف مخالفان فکری و یکسان سازی قومی و مذهبی را رویدست گرفت.

در آسیا و افریقا دولت - ملت بعد از طرد نفوذ استعمار، رشد سرمایه داری ملی و ظهور طبقه متوسط سربلند کرد. در کشور های اسلامی به عوامل عمومی ظهور دولت های ملی دین و مذهب علاوه شد :

دین استعمار ستیز و مبارز به مسلمانان انگیزه جهاد و دفع سلطه استعمار را داد و زمینه بوجود آمدن دولت های ملی را هموار کرد. همزمان با رشد تفکر ملی، بخشی از علمای دنیای اسلام روی مفهوم « اخوان المسلمین » و « امت اسلام » تاکید کرده اند، ناسیونالیسم را پدیده استعمار غرب دانسته اند و سرحدات ملی را نپذیرفته اند. تلاش های سیاسی علمای ملت ستیز اسلامی در قالب اخوان المسلمین، القاعده و داعش جاه گرفت. هیچیک این گروه ها در گرد آوردن مسلمانان پیرامون « امت اسلام » و نفی سرحدات ملی موفق نشدند.

در تاریخ سیاسی افغانستان ناسیونالیسم در هم آهنگی با دین و مذهب در تعاملات درونی و بیرونی موضع تعرضی یا دفاعی داشته است : دفاعی وقتی که کشور معروض به تجاوز خارجی بوده است. تعرضی زمانی که ناسیونالیسم انگیزه کشور کشایی سلاطین در بیرون قلمرو افغانستان قرار گرفته است.

در افغانستان معاصر نفوذ ناسیونالیسم در مذهب موجب شده است که اخوانیت، القاعده، داعش و امثالهم هیچگاهی قد علم نکند. در افغانستان ریشه ظهور تفکر ملی در قرن ۱۸ با ظهور جنبش روشانیان برمیگردد. روشانیان با مغل ها جنگیدند و تلاش کردند که عظمت دوران غزنوی ها، غوری ها، غلزی ها و لودیان را احیا کنند.

در جنگ با مغل و قیام روح ملی نقش شاعران مبارز را که در ادبیات حماسی پشتو منعکس شده است، نباید کم گرفت. خوشحال ختک که سالیان متمادی در زندان مغل سپری کرد، از جمله شمار زیادی از شاعران حماسی است که روح ناسیونالیسم افغان را از موضع یک مسلمان رونده حج چنین بیان میکند :

پس له بنده دي دا عزم

د خوشحال د خاطر جزم

يا نيولي مخ مكي ته

يا مغلو سره رزم

نهضت ملی روشانیان اولین گام در جهت تثبیت هویت ملی افغان شمرده میشود. بر مبنای همین هویت بعداً دولت ملی شکل گرفت.

نهضت روشانیان زمینه رشد تفکر ملی را در میان مشران قوم و سلاطین میسر ساخت.

در قرن ۱۸ میرویس نیکه به عنوان رهبر سیاسی، دینی و ملی به دینامیزم قومی جذبه ملی داد : در برابر صفوی ها اعلام استقلال کرد و مسیر حرکت به سوی دولت - ملت را هموار نمود.

د پانو شمیره: له 1 تر 2

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکنی دلیکنیزی بنی پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیرولو مخکې په خیر و لولئ

در قرن ۱۸ با ظهور چهره تابناک تاریخ یعنی احمد شاه بابا افغانستان مالک یک دولت ملی شد که همه اقوام در سرنوشت آن سهم داشتند. جرگه قندهار که تاج پادشاهی را بر سر احمد شاه درانی گذاشت، ترکیبی از همه اقوام افغانستان بود. لشکر احمد شاه بابا انعکاس ترکیب نفوذ افغانستان بود.

لشکر کشتی های احمد شاه به هدف توسعه امپراتوری، موجب نفوذ اقوام، طوایف و ملیت های غیر متجانس در قلمرو امپراتوری شد و از تشخص دولت ملی کاست.

در قرن ۱۹ با سقوط سلطنت احمد شاه بابا مرکزیت اداره حکومتی از میان رفت. مداخله خارجی و جنگ های ذات البینی در بین اولاده احمد شاه بابا جلو رشد ناسیونالیزم نوپای افغانی را گرفت.

در ۱۸۸۰ الی ۱۹۰۱ نوبت سلطنت امیر آنتن عبدالرحمن خان رسید. عبدالرحمن خان که بعد از پراکنده گی های جنگ دوم افغان - انگریز به قدرت رسانیده شد، بنیان گذار ناسیونالیزم معاصر قومی است. این ناسیونالیزم مشروعیت خود را از دین می گرفت و به قصد تمرکز قدرت اداری و تشکیل دولت ملی با خشونت عمل میکرد. افزار این خشونت استخبارات نیرومند و لشکر ۱۰۰ هزار نفری بود. عبدالرحمن ۴۰ شورش از جمله بغاوت هزاره ها و غلجی ها را سرکوب کرد. با ایجاد ترس و وحشت زمینه رشد دولت ملی را که همه اقوام در جغرافیای واحد از یک مرکز اداره شوند، میسر گردانید.

از عبدالرحمن خان در رابطه به خط دیورند به حیث یک خاین ملی یاد میشود. گرچه سندی دال بر امضای امیر در پای موافقتنامه دیورند در دست نیست. اما سوال اینست که اگر استبداد هدفمند جنت نشان عبدالرحمن خان نمیبود، آیا کشوری بنام افغانستان وجود میداشت؟

دیروز رفع هرج و مرج جنگ دوم افغان و انگریز استبداد هدفمند امیر را توجیه میکرد. امروز آیا افغانستان برای التیام زخم های ناشی از انارشی ۵۰ سال جنگ و اشغال خارجی بیک استبداد هدفمند و منور دیگری ضرورت حیاتی ندارد؟

دیموکراسی عالی ترین پدیده رفع منازعات اجتماعی و انتقال مسالمت آمیز قدرت سیاسی است. با تأسف که حال و احوال افغانستان مانند سایر کشور های عقب مانده، ظرفیت تحمل ضابطه های ثقیل الهضم دیموکراسی را ندارد. یک افغان یک رای، تأمین حقوق همشهری و زندگی زیر پوشش دیمو کراسی یک ایدئال است. افغانستان دهه ناکام دیموکراسی را در شرایطی که جنگ نبود با حوصله مندی آزمایش ناکام کرده است. آیا در حال و احوالی که ۵۰ سال جنگ افغانان را پراکنده و معروض به عصبیت های قومی ساخته است، باز هم تجربه ناکام گذشته را باید تکرار کرد؟

آیا با شیوه دیموکراسی میتوان خراسانی، هزارستانی، افغانستانی و سائرسانی را که از قبول هویت افغانی و ملی انکار میکنند به قبول زندگی در یک افغانستان واحد ملزم ساخت؟

دیموکراسی با کسانی که منکر داشتن هویت ملی و افغانی اند، چه برخوردی میکند؟

آیا انکار از هویت افغانی و ملی برای استقرار استبداد هدفمند و منور انگیزه نمیدهد؟

خوشبختانه جامعه افغانی در شرایط اضطراری، فاقد ساختار تولید کننده نظم دولتی و نظام مشروع حقوقی نیست. این ساختار لویه جرگه نام دارد.

لویه جرگه افزار اعمال دیموکراسی سنتی و در عین حال بستر انتقال قوه قهریه مشروع و انحصاری به حکومت است. در صورت گرد آوردن افغانان ملی و متعهد در جمع و جور کردن افغانستان در ترکیب لویه جرگه، لویه جرگه میتواند به استبداد منور و هدفمندگ پوشش حقوقی ببخشد. « پایان »

آرشیف: مطالب نشر شده دوکتور محمد عثمان تره کی

د پانو شمیره: له 2 تر 2

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de یادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکې په څير و لولئ